

EXPOSITIO TEXTUS.

HIC notandum est, quod dies diversis modis accipitur in Scriptura. Hic ponit acceptiones diei. Una est secundum quod dicimus diem naturalem qui habet viginti quatuor horas; & sic sumitur quod habetur Gen. 1. 5. Factum est vespere, & mane dies unus. Alio modo secundum quod dicitur artificialis, scilicet tempus quo sol nostrum hemisphaerium illuminat; & hoc modo sumitur cum dicitur ibid. quod tenebras appellavit noctem, & lucem diem. Qui non ab aurora, sed a plena luce inchoavit. Videtur hoc esse falsum: quia a plena luce, qua est in meridie, usque in mane alterius diei non sunt viginti quatuor horae: & ita primus dies non habuisset tot horas, sicut in littera dicitur. Ad quod dicendum, quod in primo die dicitur dies non habuisse

auroram; non quod lux illa qua suo motu diem faciebat, in oriente creata non fuerit; sed quia prima illi illuminationi tenebrae commixtae non erant, sicut modo est: eo quod aurora nunc est finis noctis, & principium diei, quod tunc non contigit.

Potest et aliter illud accipi. Hec expositio differat a praedicta in hoc quod praedicta sumebatur secundum operationem quam Filius a Patre habet; haec vero sumitur ex parte operantis, secundum quod Filius, qui est operans, a Patre est. Si enim causa ejus Pater est, secundum quod Pater est, multo amplius eorum causa est qua per Filium facta sunt. Hic communiter, & improprie Chrysostomus loquitur. Non enim proprie in divinis personis causa recipitur; sed nomine principii utitur ad signandam originem personarum: & de hoc in I. Libro. dictum est.

DISTINCTIO XIV.

De opere secundae diei, qua factum est firmamentum.

Dixit quoque Deus: Fiar firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Divisitque aquas quae erant sub firmamento ab his quae erant super firmamentum. Gen. 1. 6. 7. Sciendum est, quod illius caeli hic describitur creatio, sicut ait Beda super Genesim, in quo fixa sunt sydera, cui superpositae sunt aquae in aere; & in terra, & superpositae aliae, de quibus dicitur, Psalm. ciii. 3. Qui regis aquis superiora ejus. In medio ergo firmamentum est, idest sydereum caelum, quod de aquis factum esse credi potest. Chrystalinus enim lapis cui magna est firmitas, & perspicuitas, de aquis factus est. Si quem vero moveret, quomodo aquae natura fluidae, & in ima labiles, super caelum possint consistere, de Deo scriptum esse meminerit, Job xxvi. 8. Qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra caelum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, potest etiam super caeli sphaeram non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere, ne labantur. Quare autem, & ad quid conditae sint, ipse novit qui condidit. Ecce ostensum est his verbis, (1) quodnam caelum factum sit, scilicet illud in quo fixa sunt sydera, idest quod excedit aerem; & de qua materia, scilicet de aquis; & quales sint aquae quae super illud caelum sunt, scilicet (2) ut glacies solidatae sunt.

Alii putant, caelum illud esse igneae naturae: quibus consentit Augustinus.

Quidam vero caelum quod excedit aeris spatium, igneae naturae dicunt, asserentes, super aerem purum ignem esse, qui dicitur esse caelum: de quo igne sydera, & luminaria facta esse conjectant: quibus Augustinus, II. super Gen. ad lit. cap. xl. consentire videtur. Utrum vero nomine firmamenti, caelum quod excedit aerem, an ipse aer hic intelligatur, Idem Augustinus quaerit, nec absolvit. Magis tamen approbare videtur, caelum illud hic accipi quod spatia aeris hic excedit; aquas vero quae super illud caelum sunt, dicit vaporaliter trahi, & levissimis suspendi guttis: sicut aer iste nubilosus exhalatione terrae aquas vaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspendit, & post corruptentius conglobatas pluvaliter refundit. Si ergo potest aqua, sicut videmus, ad tantas minutias pervenire, ut feratur vaporaliter super aerem, aquis naturaliter levioem; cur non credemus etiam super illud levius caelum minutioribus guttis, & levioribus emanere vaporibus? Sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitamus.

Quales sint aquae; & quae sit figura firmamenti.

Quaeri etiam solet, cujus figura sit caelum. Sed Spiritus Sanctus, quamvis auctores nostri sciverint, per eos dicere noluit, nisi quod prosit saluti, ubi sup. cap. ix. Quaeritur etiam, si stet, an moveatur caelum. Si moveretur, inquirunt, quomodo est firmamentum? Si stat, quomodo fixa sydera in eo circumveant? Sed firmamentum dici potest, non propter stationem, sed propter firmitatem, vel terminum aquarum intransgressibilem. Si autem stat, nihil impedit moveri, & circumire sydera, loc. cit. cap. x.

Quare tacuit Scriptura de opere secundae diei, quod in aliis dixit.

Post haec quaeri solet, quare hic non est dictum, sicut in aliorum dierum operibus, Vidit Deus, quod esset bonum. Sacramentum aliquod hic commendatur. Ideo enim fortassis non est dictum, quod tamen sicut in aliis factum est, quia binarius principium est alteritatis, & signum divisionis.

(1) Al. quod caelum. (2) Al. ut glacies soliditate. Nicolai: ut glacie solidatae.

De Opere tertiae diei, quando aquae congregatae sunt in unum locum.

Sequitur, Gen. 1. 9. Dixit Deus: Congregentur aquae in unum locum, & appareat arida. Tertia diei opus est congregatio aquarum in unum locum. Congregatae enim sunt omnes aquae caelo inferiores in unam matricem; ut lux quae praeterito biduo aquas (1) clara luce illustraverat, in puro aere clarior resplunderet; & appareat terra, quae cooperta latebat; & quae aquis limosa erat, fieret arida, & germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem, lignumque faciens fructum. Si autem quaeratur, ubi congregatae sunt aquae, quae totum tegerant spatium usque ad caelum: potuit fieri ut terra subsidens concavas partes praerberet, ubi fluctuantes aquas reciperet. Potest etiam credi primarias aquas rariore fuisse, quae sicut nebulae reterent terras; sed congregatione esse spissatas; & ideo facile in unum posse redigi locum.

Quomodo omnes aquae sunt in unum locum congregatae, cum multa sint maria, & flumina.

Cumque constet esse multa maria, & flumina, in unum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem omnium aquarum quae in terris sunt: quia cuncta flumina, & maria magno mari junguntur. Ideoque cum dixerit aquas congregatas in unum locum, deinde dicit pluraliter, Congregationes, quae aquarum, propter multifidos sinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium est.

DIVISIO TEXTUS.

Determinato primo opere distinctionis, quo lux formata est, hic determinat de opere secundae distinctionis, quod secundae diei competit, in qua firmamentum esse factum describitur. Dividitur autem haec pars in partes duas. In prima ostendit distinctionem secundo die factam; in secunda movet quasdam quaestiones, ibi: Quaeri etiam solet, cujus figura sit caelum. Circa primum duo facit. Primo determinat opus primae distinctionis secundum positionem quorundam dicentium, firmamentum ex aquis factum esse; secundo secundum expositionem eorum qui dicunt, firmamentum esse de natura ignis; ibi: Quidam vero caelum quod excedit aeris spatium, igneae naturae dicunt.

Quaeri etiam solet, cujus figura sit caelum. Hic movet tres quaestiones. Primam de figura caeli; secundam de motu ejus, ibi: Quaeritur etiam, si stet, an moveatur caelum; tertiam, quare praetermittitur hujus diei benedictio, ibi: Post hoc quaeri solet, quare hic non est dictum sicut in aliorum dierum operibus.

Sequitur: Dixit Deus: Congregentur aquae in unum locum. Hic ponitur opus tertiae distinctionis, ad quod tertia dies deputatur; & circa hoc duo facit. Primo describit opus tertiae diei; secundo movet quasdam quaestiones circa hoc, ibi: Si autem quaeratur, ubi congregatae sunt aquae... potuit fieri ut terra subsidens concavas partes praerberet, ut fluctuantes aquas reciperet. Ubi primo quaeritur de congregatione aquarum; secundo de unitate, & pluralitate earum, ibi: Cumque multa constet esse maria, & flumina, in unum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem.

QUESTIO I.

HIC quaeruntur quinque.

Primo. Utrum supra firmamentum sint aliquae aquae.

Secundo. Cujus naturae sit firmamentum.

Tertio. A quo moveatur.

Quarto. De numero caelorum.

Quinto. De opere diei tertiae.

In II. Sent. Tom. II.

(1) Al. data. (2) Al. diurno, quia partibus sphaerae &c. (3) Al. additur quia.

Ex Edit. P. Nicol. (a) Lib. I. Topic. cap. vi.

tenum sicut totum ad partem, & sicut forma ad materiam: quia continens invenitur habere plus de specie quam contentum: unde in II. de gener. (b) dicitur, quod species in terminis est. Sed aqua habet minus de specie quam aer, & ignis, quod ejus grossities ostendit. Ergo videtur quod nullo modo aqua naturaliter possit esse super ignem, & aerem.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod circa hoc varia dicta sunt.

Ambrosius enim in Lib. de Spiritu Sancto (c) Lib. II. cap. vi. & Lib. I. hexam. cap. viii. videtur dicere, quod per aquas quæ supra cælos sunt, Spiritus Sanctus intelligitur. Sed hoc magis ad analogicam expositionem pertinet, quam ad litteralem, sive ad Spiritum Sanctum, sive ad Angelos referatur.

Alii vero dicunt, aquas de natura hujus elementi quod apud nos est, super cælos virtute divina contineri. Sed hoc removet Augustinus, ubi supra, quia in operibus sex dierum, quibus natura instituta est, non queritur quid Deus facere possit sua virtute, sed quid rerum natura patiatur. Augustinus etiam inquirendo tangit alium modum, ut scilicet firmamentum dicatur aer iste, super quem aquæ per vapores ascendunt. Sed hoc non videtur sacre Scripturæ convenire, quæ in firmamento cæli stellas positas dicit, nisi forte firmamentum æquivoce sumatur, sicut Rabbi Moyses dicit, Lib. II. directorii dubitantium cap. xxxi. qui etiam hanc expositionem innuit.

Sed tamen melius possumus dicere, quod intelligatur de firmamento quod est cælum sydereum, supra quod sunt aquæ, non quidem de natura hujus aquæ quæ apud nos est, sed de natura quintæ essentia, habentes similitudinem cum hac aqua, ratione cujus nomen aquæ Scriptura eis attribuit, occulta per sensibilia nota manifestans. Hæc autem similitudo non potest attendi in se secundum lucidum, & diaphanum, in quibus inferiora corpora conveniunt cum cælestibus, ut in II. de Anima, text. lxxviii. dicitur. Et ideo sicut cælum empyreum dicitur quod est simile igni in hoc quod est lucidum totum; ita etiam cælum crystallinum, vel aquetum dicitur, in quantum convenit cum aqua in hoc quod est diaphanum, sive quod sit aliqua pars ejus lucens, sicut est in cælo sydereo, cujus quædam partes lucent, scilicet stellæ, & aliqua pars diaphana. Huic etiam videtur consonare quod supra dixerat Magister, quod per aquas intelligitur prima materia, de cujus subtiliori parte factæ sunt aquæ quæ super cælos sunt; ut sic non cogamur ponere aquas elementum supra cælos esse. Hoc autem cælum aquetum est nona sphaera, ad quam primo reducunt Astrologi motum orbis signorum communem omnibus stellis, qui est de occidente in orientem; & iterum sphaeram decimam, ad quam reducunt motum diurnum, qui est de oriente in occidentem.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc nihil auctoritati Scripturæ derogatur, si diversimode exponatur, dummodo hoc firmiter teneatur quod sacra Scriptura nihil falsum contineat. Constat tamen in Scriptura sacra multa metaphorice tradita, quæ secundum planam superficiem litteræ intelligi non valent.

Ad secundum dicendum, quod non oportet esse

Ex Edit. P. NICOL. (b) Text. xxx. (c) Lib. III. cap. xxi.

eundem situm partium in universo, qui est in homine: quia in universo ordinantur corpora super nos, secundum quod minus sunt immaterialia; sed in homine, secundum quod expedit ad conservationem vitæ, & ad convenientem executionem animæ & propter hoc illud quod est principium vitæ in homine, scilicet cor, est in medio positum, ut ab omni lesione conservetur, & vitam proportionaliter in omnes partes corporis diffundat; sed cælum, quod propter suam impassibilitatem est conservans non conservatum à corpore alio, est in extremo positum, quasi continens: cujus tamen motus est, ut vita quædam natura existentibus omnibus, ut in VIII. Physic. text. i. dicitur, ad similitudinem motus cordis in animali, ut dicit Rabbi Moyses, ubi supra.

Ad tertium dicendum, quod Saturnus habet infrigidare ex propria natura, & virtute consequente speciem suam: unde non oportet quod ad ejus infrigidationem aquæ super cælos ponantur: quia si ibi essent, ipsum non infrigidarent, cum sint de natura quintæ essentia non susceptibilis peregrinæ impressionis: quod iterum si esset possibile, magis infrigidarent stellas octavæ sphaeræ, velut sibi propinquiores; quarum tamen quædam inveniuntur esse calidissimi effectus.

Ad quartum dicendum, quod corpora naturalia in infinitum dividi non possunt, quia omnium natura constantium, ut in II. de Anima dicitur, text. xli. est terminus magnitudinis, nec tantum in augmento, sed etiam in diminutione: & ideo etiam est invenire minimam carnem, & minimam aquam, ut in I. Physic. text. xxxvi. dicitur: & ideo in qualibet specie oportet esse terminum quemdam rarefactionis, ultra quem species non salvatur. Unde ultima raritas, ad quam potest perveniri, est secundum quod materia stat sub forma ignis, ut dicit Commentator in IV. Physic. text. xxxvi. & seq. Unde posset aqua tantum rarefieri quod jam non esset aqua, nec vapor, sed aer, vel ignis. Præterea cum ignis sit maxime activus, non posset pertransire regionem ignis vapor ille, quin consumeretur, & adhuc minus possibile esset ut substantiam orbium penetraret, qui, secundum omnes, sunt indivisibiles, nisi metaphorice dividi dicantur.

ARTICULUS II.

Utrum firmamentum sit de natura inferiorum corporum.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod firmamentum sit de natura inferiorum corporum. Dicit enim Basilius in Hexameron, hom. lvi. quod est de natura ignis: in littera etiam dicitur, quod est de aqua in modum crystalli congelata: quæ duo constat esse de natura inferiorum corporum. Ergo & firmamentum.

2. Præterea. Ignis est nobilissimum corporum inter elementa. Sed non est probabile ut nobilissimum corpus in operibus creationis prætermitteretur. Cum ergo Scriptura specialem mentionem de igne non faciat, videtur quod nomine firmamenti intelligatur.

3. Præterea. Omne agens agit sibi simile. Sed corpora superiora in inferioribus habent effectum caliditatis, & humiditatis. Ergo videtur quod qualitatibus afficiantur; & ita videtur esse de natura inferiorum corporum.

4. Præterea. Proprium ignis est, secundum Phi-

lo-

losophum, (a) esse specie subtilissimum corporum. Sed nihil corporum est cælo subtilius, & nobilius. Ergo videtur quod cælum sit ignis, & sic idem quod prius.

Sed contra. Dionysius dicit in iv. cap. de div. Nomin. quod cæli, & stellæ habent substantiam ingenerabilem, & invariabilem. Sed inferiora corpora sunt generabilia, & variabilia. Ergo firmamentum non est de natura inferiorum corporum.

Præterea. Cum natura sit principium motus, & quietis, oportet quod per motum judicium de natura corporis accipiamus. Sed motus circularis naturalis cælo est, quia est primus motus; motus autem violentus non potest esse primus: nulli autem inferiorum corporum naturalis est motus circularis. Ergo oportet quod cælum non sit de natura inferiorum corporum, nec habens contrarium, sicut nec motus ejus.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod circa hanc questionem fuit Philosophorum diversa positio. Omnes enim ante Aristotelem posuerunt, cælum esse de natura quatuor elementorum; Aristoteles autem primus hanc viam improbavit, & posuit cælum esse quintam essentiam sine gravitate, & levitate, & aliis contrariis, ut patet in I. Cæli & mundi (text. xcvi. & seq.) & propter efficaciam rationum ejus, posteriores Philosophi consenserunt sibi: unde nunc omnes opinionem ejus sequuntur.

Similiter etiam expositores sacre Scripturæ in hoc diversificati sunt, secundum quod diversorum Philosophorum sectatores fuerunt, a quibus in philosophicis eruditi sunt. Basilius enim, & Augustinus, & plures sanctorum sequuntur in philosophicis quæ ad fidem non spectant; opiniones Platonis: & ideo ponunt cælum de natura quatuor elementorum. Dionysius autem fere ubique sequitur Aristotelem, ut patet diligenter inspicienti Libros ejus: unde ipse separat corpora cælestia ab aliis corporibus. Et ideo hanc positionem sequens dico, quod cælum non est de natura quatuor elementorum; sed est quintum corpus.

Ad primum ergo dicendum, quod alii sancti hoc tradiderunt, non quasi asserentes, sed sicut utentes his quæ in Philosophia didicerant: unde non sunt majoris auctoritatis quam dicta Philosophorum quos sequuntur, nisi in hoc quod sunt ab omni infidelitatis suspitione separati. Vel potest dici, quod sumunt ignem, & aquam, secundum similitudinem lucis, & diaphaneitatis.

Ad secundum dicendum, quod Rabbi Moyses dicit (Lib. II. cap. xxxi. ubi supra) quod ignis intelligitur per tenebras, quæ in principio creationis commemorantur, ut sic numerus, & ordo elementorum designetur; dum super terram aqua; super aquam spiritus, id est aer; super spiritum, qui est facies abyssi, tenebræ describuntur: eo quod ignis in sua sphaera non lucet, ut à Philosophis probatum est. Sed quia hæc expositio videtur nimis extranea, ideo potest melius dici, quod ibi non tangantur nisi creaturæ quæ habent manifestam apparentiam, & utilitatem apud nos omnes: & propter hoc etiam de aere non fecit mentionem, quia aer esse corpus à vulgo non percipitur: unde quidam vacuum plenum aere dixerunt. Simili-

(1) Al. non.

Ex Edit. P. NICOL. (a) Colligitur ex lib. I. de anima cap. xxix.

ter & ignis elementum, secundum quod in sphaera sua est, non sensu, sed ratione deprehenditur: & ideo horum creatio rudi populo explicite non proponitur. Sed per aquam omnia tria intelliguntur, quasi medium corpus inter cælum & terram. Vel dicendum, secundum Augustinum (Lib. II. sup. Gen. cap. lxxv.) quod aer quantum ad superiorem partem propter tranquillitatem cum cælo computatur, quod est ignis, secundum ejus positionem: & idem (1) nos possumus dicere de igne, ex quo non ponimus cælum de natura quatuor elementorum.

Ad tertium dicendum, quod quando materia est proportionata ad recipiendam actionem secundum virtutem agentis, tunc agens facit sibi simile in specie, & dicitur agens univocum; quando autem materia non est proportionata ad recipiendam actionem secundum virtutem agentis, servatur quidem aliqua similitudo effectus ad agentem, secundum quod dicit Dionysius in ii. cap. de div. Nomin. quod habent causata causarum suarum contingentes imagines: & tamen non oportet eodem modo inveniri aliquid in causa quo est in effectu, sed eminentiori; & ita etiam calor aliquo modo est in sole, non quidem denominans ipsum, ut dicitur calidus formaliter, sed effective probandum virtutem calefaciendi, quæ in eo est.

Ad quartum dicendum, quod subtilitas, & raritas non invenitur univoce in corporibus cælestibus, & inferioribus, ut dicit Commentator in Lib. de substantia orbis: unde ignis dicitur esse subtilissimum corporum secundum illam acceptionem qua subtilitas in inferioribus corporibus invenitur. Tamen auctoritates ex exemplis sumptæ parum cogunt.

ARTICULUS III.

Utrum motus cæli sit ab intelligentia.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod motus cæli non sit ab anima, vel intelligentia. Motus enim cæli est motus naturalis, ut in I. Cæli & mundi (text. lxxxii.) dicit Philosophus. Sed motus naturalis est cujus principium est forma corporis naturalis. Ergo videtur quod motus cæli sit à forma naturali ejus, & non ab aliquo movente per apprehensionem.

2. Præterea. Omnis motus ab anima est cum labore & poena, ut in II. Cæli & mundi (text. lv.) dicitur. Sed motus cæli non est hujusmodi, quia non posset esse continuus, & uniformis. Ergo non movetur ab anima.

3. Præterea. Anima intellectiva non conjungitur copori, nisi mediante sensitivo, & nutritivo; ut patet ex comparatione partium animæ ad species figurarum in II. de Anima, text. xxix. Sed corpora cælestia non possunt habere animam sensitivam, vel nutritivam: quia non habent corpus complexionatum, quale exigitur ut sit instrumentum operationum animæ vegetativæ, & sensitivæ. Ergo videtur quod nec ab anima intellectiva moveri possit.

4. Præterea. Omne corpus motum ab anima habet dextrum, & sinistrum, & alias differentias positionis. Sed corpus cæleste cum sit totum uniforme, non habet hujusmodi diversitatem in partibus. Ergo videtur quod non possit esse motum ab anima.

Sed contra est, quia probatur in VII. Physic. (text. 111.)

111.) quod ex se movetur. Sed ex se motum non potest esse (ut probatur ibidem) nisi illud cuius una pars est movens , & altera mota ; & omnis talis motus , est motus virtutis apprehendens. Ergo oportet motum cœli esse ab aliqua virtute apprehendente.

Præterea. Omnis motus naturalis est corpus existentis extra *ubi* suum. Hoc autem est impossibile in cœlo ponere. Ergo motus cœli est ab aliqua apprehensione.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum , quod circa hoc est multiplex opinio.

Quidam enim dicunt , quod sicut motus aliorum corporum simplicium est ex naturis eorum corporalibus , ita etiam motus corporis celestis. Illud autem non videtur esse verum. Quia omnis motus est ab aliquo motore. In motu autem corporum simplicium , quamvis forma naturalis sit principium motus , non tamen est motor ; sed essentialis motor est generans quod dedit formam , & accidentaliter est removens prohibens , ut probatur in VIII. Physic. (text. xxxi.) quæ nullo modo competunt corpori celesti. Et præterea motus naturalis est ad unam partem tantum , & perficitur quiete naturali , & est corporis existentis extra *ubi* naturale : quæ omnia etiam à corpore celesti aliena sunt.

Et ideo alii dicunt , quod oportet motum corporis celestis esse ab aliquo intellectu , & voluntate , sed non immediate ab ipso Deo : hoc (2) enim ordini divinæ sapientiæ non congruit , cuius effectus ad ultima per media deveniunt , ut Dionysius dicit. Et ideo Gregorius dicit in IV. Dialogor. (cap. vi.) quod corporalis creatura per spirituales administratur : & ideo probabile est quod aliquis intellectus creatus , sit motor proximus cœli.

Sciendum tamen , quod Philosophi posuerunt diversos motores in diversis motibus , & mobilibus : unde secundum eorum numerum probaverunt numerum intelligentiarum moventium. Unicuique tamen orbi assignaverunt duos motores : unum conjunctum quem dixerunt animam orbis , & alterum separatum , quem dixerunt intelligentiam. Cuius positionis ratio fuit , quia intelligentia secundum eos habet formas universales , quæ (3) non convenit ut immediate dirigant in renovationibus diversis motus cœli , & in his quæ per motum cœli educuntur : & ideo oportet habere motorem , in quo sint formæ particulares dirigentes in motu ; & hunc dicunt esse animam orbis.

Hæc autem positio partim est hæretica , & partim catholice sustineri potest. Ipsi enim ponunt , quod res secundum ordinem exeunt à Deo , ita quod à causa prima , quæ Deus est , creatur immediate intelligentia , à qua iterum exit anima orbis , & ab illa produciatur substantia ipsius orbis : & pro tanto potest dici motor proximus forma ejus , vel anima , quia dat sibi esse , sicut causa sibi proportionata. Hoc autem fides nostra non patitur , quæ solum Deum rerum creatorem ponit , ut supra dictum est. Et ideo Angelos , qui movent orbes proxime , possumus motores dicere , non formas , vel animas : quia orbes recipiunt ab eis motum tantum , non autem esse. In hoc autem sustineri potest , ut dicamus , superiores Angelos , qui habent formas magis universales , esse motores separatos , & remotos ; Angelos autem inferiores qui habent formas magis particulares , ut

(2) *Al.* etiam. (3) *Al.* conveniunt. (4) *Al.* qui motus.

prius dictum est , esse motores proximos. Unde etiam Avicenna (tract. x. cap. 1.) dicit quod intelligentiæ apud Philosophos sunt qui in lege vocantur superiores Angeli , ut Cherubim , & Seraphim ; animæ vero orbium dicuntur inferiores , qui dicuntur Angeli ministerii.

Ad primum ergo dicendum , quod , sicut Commentator dicit in I. Cœli , & mundi , (4) motus cœli dicitur naturalis , non quia principium ejus activum sit aliqua forma naturalis , sed quia ipsum corpus celeste est talis nature ut talem motum natum sit suscipere ab aliquo intellectu , non habens naturam repugnantem huic motui voluntario , sicut est in nobis. Natura enim non tantum dicitur de forma , sed etiam de materia.

Ad secundum dicendum , quod Philosophus loquitur contra illos qui ponebant cœlum de natura inferiorum corporum : tunc enim motus ille esset ab anima contra naturam corporis moti ; & ideo oportet laborem , & penam esse in movendo. Sed si ponatur motus ille ab intellectu secundum conditionem corporis moti , non est ibi violentia , nec labor.

Ad tertium dicendum , quod , sicut dicit Commentator in Libro de Substantia orbis (cap. 1.) corpus celeste non est generabile , nec est corruptibile , sicut corpus nostrum ; & ideo non indiget aliqua forma vegetante ipsum. Similiter etiam motor ejus non acquirit cognitionem à rebus , sed habet scientiam quasi activam : & ideo non indiget anima sensitiva : & ideo etiam secundum Philosophos non dicitur univoce anima cœli , & hominis.

Ad quartum dicendum , quod secundum Philosophum in II. Cœli & mundi. (text. xlii.) in corpore cœli est assignare differentias positionum ; ita quod dextram ejus dicatur oriens , unde incipit motus , & sinistram occidens , & superior polus meridionalis , & inferior polus septentrionalis , & anterior , superior hemisphærium , & posterior , inferior ; tamen istæ partes , ut idem Commentator dicit , diversimode assignantur in corpore celesti , & in corporibus nostris quantum ad duo. Primo quia in nobis istæ partes figura , & virtute diversificantur , non autem in corpore celesti , cum undique sit sphericum. Secundo quia in nobis determinata pars est dextra , quæ nunquam fit sinistra ; in corpore autem cœli illa pars orbis quæ nunc est dextra , postmodum fit sinistra : quia pars quæ nunc est in oriente , postmodum est in occidente : quod contingit ex hoc quod virtus exequens motum in nobis , est actus corporis cuiusdam affixa organis , scilicet musculis , & nervis ; quod non contingit in corpore celesti.

ARTICULUS IV.

Utrum numerus calorū convenienter assignetur à Rabbano.

I. P. quæst. lxxviii. art. 4.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter à Rabbano numerus cœlorum assignetur. Ponit enim septem cœlos , scilicet empyreum , crystallinum , sidereum , igneam , olympium , æthereum , & æreum. Est enim cœlum sanctæ Trinitatis , in quod Lucifer ascendere voluit , ut supra dictum est. Hoc autem ab omnibus enumeratis differt. Ergo insufficienter videntur cœli enumerari.

2. Præ

2. Præterea. Sicut in sphaera aeris , & ignis differt convexum , & concavum ; ita etiam in sphaera cœli empyrei , & crystallini. Sed penes convexum , & concavum ignis , & aeris , sumitur duplex cœlum , ut infra dicitur. Ergo similiter in cœlo empyreo debet duplex cœlum assignari.

3. Præterea. Præter cœlum sidereum , in quo sunt sidera fixa , sunt etiam orbes septem planetarum , qui etiam cœli nomen sortiuntur. Cum ergo de eis mentionem non faciat , videtur insufficienter cœlos assignare.

4. Præterea. Sicut aer , & ignis communicant cum cœlo in luce , & diaphaneitate , ita etiam & aqua. Sed ratione hujus convenientiæ aer , & ignis cœlum dicuntur. Ergo videtur quod oportuisset similiter aqueum elementum inter cœlos computare.

5. Sed contra. Videtur quod non sint tot cœli , sed solum tres per hoc quod legitur I. Corinth. xlii. Paulus usque ad tertium cœlum raptus.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum , quod cœlum potest nominari aut solum ab aliqua celesti proprietate , aut simul à proprietate , & natura. Natura enim corporis celestis est ut separatum sit à corruptione , & à contrariis ; proprietates autem ejus præcipue attenduntur in altitudine situs , & claritatis participatione. Si ergo nominemus cœlum à natura , & proprietate celesti ; sic est triplex cœlum ; quorum unum est uniforme , & immobile , scilicet empyreum ; secundum uniforme , & mobile , scilicet cœlum crystallinum ; tertium difforme in partibus , & mobile , scilicet sidereum. Si autem dicatur cœlum à proprietatibus celestibus tantum , sic erit quadruplex cœlum. Sunt enim duo elementa , quæ simul claritatem lucis participant , & altitudinem situs , scilicet aer , & ignis , in quorum utroque distinguitur pars superior quantum ad convexum sphaeræ ipsius , & pars inferior quantum ad concavum. Pars ergo superior sphaeræ ignis dicitur cœlum igneam , eo quod ignis ibi purissimus est , propriam naturam servans ; pars autem inferior ejus cœlum olympium dicitur , à quodam monte , qui nominatur Olympus in Macedonia , qui ultra nubes in altum dicitur porrigi : superior vero pars aeris dicitur cœlum æthereum , propter inflammationem illius partis ex propinquitate ignis , quia , ut in I. Cœli & mundi dicitur , nomen ætheris designat corpus velocis motus , cito inflammabile , (1) vel inflammans ; inferior vero pars aeris dicitur cœlum æreum , in qua est aer servans proprietatem aeris nobis noti , & in usum nostrum veniens.

Ad primum ergo dicendum , quod cœlum sanctæ Trinitatis nominatur metaphorice ipsa celsitudo divinæ majestatis , & transumptiva similitudine , qualis potest esse corporalium , & spiritualium secundum proportionabilitatem : & ideo non oportuit ut in eadem divisionem cum cœlis corporalibus veniret.

Ad secundum dicendum , quod corpus illud quod natura cœlum dicitur , non est alterabile ex contactu alterius corporis ; & ideo eandem naturam retinet in qualibet sui (2) extremitate : & ideo in talibus corporibus non distinguitur duplex cœlum , secundum superiorem , & inferiorem partem , sicut in aere , & igne , cuius extremitates ex alteratione corporum contingunt diversis proprietatibus disponuntur.

Ad tertium dicendum , quod sub cœlo sidereo in-

(1) *Al.* ut inflammans. (2) *Al.* æternitate.

cluduntur cœli septem planetarum , qui omnes in hoc conveniunt cum sphaera stellarum fixarum , quod habent difformitatem in partibus ex eo quod aliqua pars est lucida , ut stella , & altera pars diaphana , ut sunt reliquæ aliæ partes orbis.

Ad quartum dicendum , quod quamvis aqua participet diaphaneitatem , non tamen participat altitudinem situs , cum in pluribus sit grave quam leve : est enim grave in loco ignis , & aeris , leve vero in loco terræ tantum ; ignis vero est levis simpliciter , aer autem in pluribus levis quam gravis , ut dicitur in IV. Cœli & mundi. (text. xxv. & seq.) & ideo elementum aquæ non consequitur nomen cœli.

Ad quintum dicendum , quod per triplex cœlum intelligitur , secundum Glossam , triplex genus visionis , vel etiam triplex hierarchia. Vel potest dici , quod tertium dicitur empyreum , ut tantum triplex cœlum sumatur quod naturam celestem habet , ut dictum est , scilicet empyreum , crystallinum , sidereum.

ARTICULUS V.

Utrum opus tertiæ diei convenienter describatur.

I. P. quæst. lxxix. art. 10.

1. Ad quintum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter opus tertiæ diei describatur. In tertia enim die facta est distinctio medii elementi ab ultimo. Sed sub medio elemento includitur ignis , aer , & aqua , ut dictum est. Cum ergo ignis , & aer sint nobiliora quam aqua , videtur quod inconvenienter eorum mentionem prætermisit.

2. Præterea. Cuilibet corpori debetur locus naturalis secundum exigentiam suæ formæ. Unde Commentator dicit in VIII. Physic. quod quanto ignis accipit de specie in generatione , tantum habet de *ubi*. Sed aqua etiam ante tertium diem formam naturalem habuerat : quod patet ex Scriptura , quæ ipsius aquæ in principio mentionem facit. Ergo à principio suæ creationis in suum locum tendebat ; ergo non videtur tertiæ diei opus , congregatio aquarum in unum locum.

3. Præterea. In elementis est talis ordo quod subtilius se habet ad minus subtile sicut continens ad contentum : unde ignis continet aerem , & aer aquam. Sed aqua est subtilior terra. Ergo aqua debet terram continere , & non in unam partem ejus congregari.

4. Præterea. A loco in quem movetur corpus naturaliter , non potest moveri nisi violentè , ut in I. Cœli & mundi. (text. lxxviii.) habetur. Si ergo aqua naturaliter congregatur in unam partem terræ , videtur quod ad alias partes defluere non posset nisi violentè. Nullus autem motus violentus est perpetuus , ut in II. Cœli & mundi. (text. xcvi.) dicitur. Cum ergo ex mari ; quod dicitur locus congregationis aquarum , indeficiente aqua ad reliquas partes terræ derivetur , quod ipsa perennitas fluviorum ostendit , videtur quod non naturaliter aquæ in unum locum congregentur ; & ita convenienter talis congregatio in institutione nature commemoratur.

5. Præterea. In loco naturali unumquodque elementum est purum , & simplex. Sed aqua in mari non videtur esse purum elementum , quod ipsa salsedo ostendit , cum aqua de natura sua sit insipida. Ergo videtur quod non naturaliter in locum unum , sci-